

UČITELJSKI T O V A R Š .

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII. v Ljubljani 15. septembra 1867. List 18.

Mladost — radost.

Kje časi ste, ko vé mladosti leta
Vedrila ste otroško meni čelo,
Ko ptuja bila je skerbí mi četa,
Zibalo v spanje me domače selo?
Z Bogom, z Bogom, čas mladosti,
Čas mladosti, čas radosti!

Premilo slavec v gaji je prepeval,
Prijazno klil je cvet v dobravah,
Veselja rajski glas je mi odmeval
Povsodi, po goricah, po planjavah.
Z Bogom, z Bogom, čas mladosti,
Čas mladosti, čas radosti!

O ni vas več, mladosti leta mila!
Resnobno stopam po stezi življenja,
Prerada me preganja huda sila,
Po sreči ne vkrotim si hrepenjenja.
Z Bogom, z Bogom, čas mladosti,
Čas mladosti, čas radosti!

T.

Izreja.

(Napisal *Ivan Tomšič*.)

(Dalje in konec..)

A nasledki, ki je ima napačno in prenaglo dušno razvijanje, so pa tudi dostikrat človeški blaženosti tako nasprotni

in pogubljivi, da se ljudem, ne brinečim se, od kod da enake napake izvirajo, ne sme ravno zameriti, da vse reve in nadloge, ki preomikanega človeka obdajajo, pozneje sploh le dušni izomiki pripisujejo. Gotovo je, da po napačni izreji duh in telo hira, in človek postaja v нравnem in telesnem oziru velik siromak in nesrečnež. —

Omenil sem namreč, da, ako se dušne zmožnosti ne razvijajo po pravi in naravni poti, izredimo iz nježne mladine dostikrat le sanjače in nekovе posebneže, a nikakor ne — pametnih možakov; kajti ako ves nauk le na to namerava, da se razvija spomin in fantazija, ne pa tudi ona blažena dušna zmožnost, ki se ji pravi spoznanje, zadobi domišljija po tem takem naj večo moč med vsemi drugimi dušnimi zmožnostimi; a razum in pamet ostaneta v prvotnem spijočem stanju. — Med tem ko domišljija prevaguje, slabi in razdira zopet prenapeto prizadevanje notranja čutila, po katerih ima velikokrat naj manji vtis zeló hude in škodljive nasledke. Od tod izvirajo menda vsi taisti ljudje, ki jim pravimo fanatikarji; od tod izvirajo vse prenapete misli, plitvost v spoznanju, slabost in nestalnost v djanji, vse telesne sladnosti, nagnjenje k naj pogubnejim strastim, nesramnost in pomanjkljivost v značajstvu in pohvalnem zadržanji.

Prezgodno in preobilno dušno natezanje napeljuje vso djavnost mladega življenja v možgane, in tako zadobi njihov organizem, akoravno ni primerno in popolno razvit, le prezgodaj svojo doversitev; a moči, ki so jo potrebovali možgani v svoj razvitek, so se odvzele človeškemu truplu, in od tod pride zopet, kakor nam pričajo naj spretnejši zdravniki, da človeška rast prenehuje, život postane majhen in nedoveršen, in vseh notranjih žlahnih delov ali organov se polasti nekaka slabost, ki se nikakor ne vjema z raznimi opravili in težkočami našega življenja. Tu se je tedaj storila prva podlaga k slabemu in bolehnemu življenju in k mnogim boleznim, katerih žalosten nasledek je — zgodnja smert.

Naj se je rejnik pri vzrejanji prav skerbno varoval vseh navedenih napak in naj je tudi spoznovavno zmožnost pri otrocih razvijal še tako marljivo na vse strani: izreja ostane še vedno le enostranska, ako ni otroškega serca vkrenil na pravo нравno pot, ktera njegovo prosto, svobodno voljo podverže oblasti človeškega uma in pameti. — Ni zadosti, da izreja

že zgodaj obdeljuje spoznavnost; ona mora tudi človeško voljo k dobremu napeljevati in nagibati. Veliko je na tem, kamor se nagne glava in serce v prvi mladosti, kakošen je znanstveni in nravni poduk, kakošna je obhoja v prvih letih detinstva, kajti po vsem tem se pozneje ravná razvitek dušnih zmožnosti, plemenitosti serca in blagonosnih, dobrodejnih znanosti! A ta razlika se ne opira le na prirojene človeške sposobnosti, v vnanje vzroke in vplive, ampak opira se naj več le na obdelovanje raznih zmožnosti našega duha in v požlahnovanje človeškega serca. Tu je, bi rekel, skoraj ravno tako, kot pri telesnih spretnostih. Čudimo in zavzemamo se, kedar vidimo kakega spretnega plesavca, igravca, nevstrašenega vervolezca ali kakega drugega izurjenega telovadca, in vendar ni bilo njegovo telo v prvi mladosti nič bolje osnovano, nego kakega nepokvarjenega nazočega gledavca. Odkod tedaj njegova telesna spretnost!? — Ravno tako se nahaja dostikrat med naj prostejim ljudstvom kakova borna glava, ki bi se lahko štela med naj imenitnejše in naj izverstnejše učenjake, ki je nam hrani kterakoli zgodovina, ako bi bila imela ž njimi vred enako izrejo, to je, enako obdelovanje vseh dušnih in telesnih zmožnosti, to se vé, koj pri početku svoje mladosti.

Pravi rejnik mora človeško življenje od vseh strani poznati. On mora vediti in pri vzrejanji vedno pred očmi imeti, da je človek posebno v dušnem obziru k naj večemu doveršenju poklican in tudi zmožen, da doseže naj večo dušno popolnomost. Rejnikova naloga je tedaj, da vodi, napeljuje in izobražuje mladino takó, da ko postane mladina samostojna, zadobi tudi vsa ona sredstva, ki je mora imeti, da se zamore nadalje sama pametno izobražovati na duhu in telesu. Mladina mora spoznavati, da prostost, treznost, red, npravna in poštena obnaša so oni poglavitni stebri človeškega življenja, na kterih slovi vsa dušna in telesna djavnost, živost in čverstost. Ni pa še zadosti, da mladina vse to spoznava; ona se mora tudi na enako življenje že pod rejnikovo roko navaditi, da pozneje ne odstopi več od edino pravega pota, ki jo pelje k edino pravemu namenu in poklicu; kajti česar se mladeneč že v mladosti navadi, od tega tudi star ne odstopi. Modra izreja mora tedaj imeti pred očmi poklic in vse druge razmere življenja pri svojih rejencih. Vera, pamet in skerb za poštenje so ono terdno stalo, na kterem mlado drevesce pozneje naj bolj vspešno

raste, in iz katerega нравna vestnost kaj lepo pricveta. Človek brez vere, pameti in pravega sočutja za poštenje, je ladija brez kermila, je hiša, zidana na pesek, je zemlja brez — oživljajočega solnca. Ako pa je notranja človeška moč dobro vterjena, ni se bati mlademu človeku, kedar stopi v občno človeško družbo, ničesar, kajti on dobro vé, da, ako hoče doseči svoj pravi namen, mora se boriti in si na vso moč prizadevati, da dospě do svojega pravega namena.

Tudi lepocutje za umetnost in naravo se mora že zgodaj v mladih sercih buditi in oživljati. Le v mladosti je človeško sercé mehko, kakor vosek in naj bolj občutljivo za vse, kar plemení njegovo voljo in mu sladí njegovo življenje. — Na ta način tedaj, ako se dušne in telesne človeške zmožnosti v lepi in soglasni zvezi zbujaajo in polagoma po naravni poti izobrazujejo, postaja mladina krepka in čversta, na katero se domovina vsigdar ponosno ozira.

V zdravem telesu prebiva zdrava duša. *)

(Konec.)

Ugovarjati bi utegnil kdo pri tem, da je vse to nevarno, da bi si pri tem deček lahko roko ali nogo zlomil, ali se usekal, ali zbedel itd. Res je to, treba mu je tedaj nasvetovati, koliko naj si v tej ali uni reči upa, kako naj orodje derži in rabi, da se ne bode poškodoval. Vsakddo naj pomisli — na tisuč in tisuč se jih je že pogreznilo v globočino morja, pa ljudje se vender še zmiram vozijo po morji; na tisuč jih je na železnici konec storilo, pa hlaon še zmirom žvižga po železnem tiru; na tisuč jih je bilo že nesrečnih od vinske kapljice, in nikdo ni še zavoljo tega opustil svojega vinograda: hočemo li zavoljo neprevidene nesreče, ki se je primerila le kedaj, žertovati ves blagor, ki nam dohaja po telovadbi? Prevdarimo dalje! Iz dečkov prihajajo naj več kmetje in rokodelci — ali ni treba včasí na drevesu žagati, sekati veje, tam na visokem vozu postavljati žerdi? ali ni treba včasí celó na streho zlesti? — Da, na streho, na zvonik gre tesar, krovec, in izveršuje visoko nad zemljo svoja opravila, bo li on za to ali uno kaj pripraven, ako se nikdar ni učil hoditi po lestvici?

Pa ne samo kmet in rokodelec potrebujeta urnega krepkega telesa; ampak vsakemu še tako visokemu gospodu se lahko primeri taka, da se zamore rešiti samo z bistrim umom, z urno nogo, s krepko roko.

Telovadbe so tedaj zeló važne za mladost; samo ravno pred kosilom in koj po kosilu niso dobre. Naj tedaj vsaj nihče, ne brani otrokom primerno telovaditi, ako že sam nima veselja jim k temu pripomoči.

*) V 16. l. str. 245, v 6 v. tega spisa beri: na gorkomeru, mesto: zrakomeru.

f) Človek je iz duše in iz telesa. Duh mora biti gospodar, telo pa je njegovo orodje, katerega popolnoma vlada. Vendar je pa med obema terda vez, da eden brez drugega ne more obstati; in ako eno boleha, to tudi drugo v rasti in razvitku zaderžuje — tako, da bi morali tù reči: bolna duša dela bolno telo. Bolno dušo pa delajo strasti, n. pr. jeza, nevošljivost, strah, prevelika žalost, hrepenjenje po kaki reči itd. Ena ali druga spodjeda nježno mladost ko červ, ki se vrine v mlado sadiko in jo počasi uniči. Naj bi pestunje to dobro prevdarile, preden otroka dražijo nevedé, zakaj, in mu velijo jezo spuščati na ljudi, živali ali na nedolžni kamen; s tem zbujaajo v nedolžnih srcih jezo in maščevanje. Ni prav otroka plašiti s strahovi, češ, da ga vkrotim; strahovite podobe, ki so se otroku v glavo vrinile, plašijo ga povsodi, da si ne upa nikjer biti sam, ter izcimijo dušno bolezen. Šiba naj bo strah za otroke. Ni je treba pri otrocih nikakoršne zvijače. Ima otrok do tebe zaupanje in ljubezen in se je pregrešil, dosti bo, da ga posvariš; če je pa tako obdivjal, da te ne sluša, modra roka z šibo bo vse poravnala. Vse žive dni ti bo otrok, ako ne hvaležen, saj priznal, da si mu bil pravičen; ako si ga pa z zvijačo prevaril, bode te pregledal prej ali pozneje, ne bode, ti več zaupal, in prirastla mu bode dušna bolezen nezaupnosti in nejevere. Sveto pismo pravi: »Terma se je hudo vkoreninila dečku v serce, ali (modra) šiba jo bo izruvala.« Naši prededi so si izmislili prislovico: »Šiba novo mašo poje.« Tedajni svet pa vpije: Proč šibo! šibo iz šol! — Prašam: Ali je dandanašnja mladost res tako dobra, da ni nič več popravljati na nji? — Ktera kazen je pa boljša, tista, ki predrami otroka kmali, in ga, ako ne poboljša, vsaj toliko poniža, da spregleda svojo krivico in ga potem sprijazni s svojim prednikom, ali pa tista, ki terpi več časa, znabiti ga boli vse življenje in na sercu nosi zvijačo, serd, hrepenjenje po maščevanju i. dr. Ali ne delajo take nenaravne kazni dušne bolezní? Šiba je, to se samo po sebi razumé, le za otroke, pri katerih se z drugim nič ne opravi. Ali bi bil sinek tatek postal, ko bi ga bila mati pervekrati dobro našibala, ko je kaj ptujega domú prinesel? Prašal bi še, koliko ljudi so jetnišnice, ktere niso sklenjene z delavnicami, že poboljšale. Pa vse to bi me predaleč pripeljalo; namen je le govoriti, kako bi se mladost obvarovala dušnih bolezní, ki so mladosti toliko nevarne. Tù pa pridemo do domišljije, ali prav, do povedke, knjizice in knjige, ki zbuja domišljije, ki se nikdar vresničiti ne dajo. Mladost sama polna domišljij, grabi radostno po takih spisih, si serce navezuje na nje, in tako stopa od pogube do pogube. Proč, na germado z njimi! one pogubljujejo nježno mladino našo.

Vsako vé, da smo vsi več ali manj podložni postavam, predstojnikom itd. Treba je torej, da se otroci vadijo že v prvi mladosti, da so pokorni svojim staršem, učenikom itd.; potem jim tudi ne bode težko, vdajati se svojim predstojnikom. Že v šoli se kaže pri nekterih otrocih nepokorščina, da hočejo vedno kaj drugega delati, mesto to, kar se jim ukazuje. Mar ni treba pokorščine, kjer se podučuje blizo sto ali več otrok vkup? Kaj bo iz takih otrok? kdo jih bode imel, ako bodo vedno po svoji glavi delali? čigava škoda bo? — Med družinami so pa tudi nekteri majhni trinogi, ki odbijajo otroku vsako še tako nedolžno reč, češ, da njegova ne veljá — mesto da bi bili veseli, da se otrok sam

od sebe kaj dobrega spomni in po svojem izpelje. Prosta dobra dela so višje cene od vseh drugih.

Obvarovati je pa tudi treba mladost tužnosti, posebno pa tiste otroke, ki so k tem nagnjeni; k temu so pripravne razveselivne igre, primerne družbe, petje, godba in vse, kar zamore razveseljevati otroke. Draga mladina! le imej svoje nedolžno veselje, nočemo ti ga kvariti; prezgodaj še boš zagledala britkosti in razgraje resnobnega življenja.

H koncu ne moremo in ne vemo boljšega povedati, kakor so rajniki župnik Vertovec v svoji knjigi »Kemiji«, sporočili: »O dragi očetje in matere! čujte nad slabim nagnjenjem svojih otrok; nikar in nikakor jim tega ne dovolite, kar z gerdo, z jezo ali s togoto prašajo; ali se ne spodobi, da bi bili otroci staršem in ne starši otrokom pokorni? Izredite si iz njih po vkrotenji njih slabih nagnjenj angelčke v svoje veselje in v njih srečo, ne pa, jim berzdo puščate, hudobe v svojo žalost in sramoto, in njim v veliko nesrečo.«

Ni na celem svetu ljubšega
Od mladine nježnega sercá.

Po Nimajerji in drugih
spisal **P. Cebin.**

Pomenki o slovenskem pisanji.

XXXVII.

T. Pretresovala sva doslej mnenja nekterih učenjakov v začetku in začetnikih glagolic in cirilice. Miklosič kaže, da je Ciril pri Slovenih že našel neko pisavo, katero je porabil, iz gerške doveršil in za slovenski jezik prav modro vravnal, in ta je tedaj glagolica.

U. Cirilica je pa skor vsa gerška: tudi po vnanje bolj doveršena in razločna od glagolice, katero bode, ako se sklenejo kdaj Slovani v pisanji, menda popolnoma pregnala.

T. Kakor se cirilska pisava ravná po gerški, tako se vjema staroslovenski jezik tudi z gerškim, kateri mu je bil rojak, podlaga in izgled v olikovanji in obrazovanji.

U. Kako mi je to razumeti?

T. Oba sta iz tistega razreda, sta si torej v rodu, rojaka. — Podlaga je bil gerški slovenskemu, ker so prvi njegovi pisatelji ravnali se po gerških virnikih, po katerih so spisali prve slovenske obredne in sicer cerkvene knjige. —

Izgled mu je bil, ker so slovenski pisatelji posnemali, kar so mogli, gerški jezik v njegovih oblikah in mnogoverstnih izrazih.

U. In gerški jezik je lep in bogat!

T. I slovenski je bogat, prav bogat v koreninah in končnicah, ter silo gibčen, in tedaj prav zmožen sprejemati v se lepoto in bogastvo gerškega jezika.

U. Torej piše učeni Schlözer o staroslovenskih prestavah: „Ko sem bral legende in prestave cerkvenih očakov v slovenskem jeziku, stermel sem nad bogastvom, krasoto in krepkostjo njegovo v glasu in izrazih“.

T. To je tudi vzrok, da je staroslovenski jezik dobil tako močno deblo, da mu po toliko in tolikih viharjih rast ni minila, temuč da so mu vcepljene bile nove mladike, iz katerih so se razrastle krepke veje na lipi slovanski, kakor poje zdaj že ranjki — da bi bil res v rajju! — ranjki Znojemski:

Vender deblu rast ne mine,
Terdne le so korenine;
Vcepljene so mu novine,
Da njegovo ime ne zginе.

XXXVIII.

U. O imenu, katero je imelo najprej deblo, krepko vzraslo na terdnih z gerškimi vzajemnih koreninah, sva se že dokaj pomenkovala; kaži mi sedaj nekoliko, ktere in kakošne novine so mu bile vcepljene pri raznih slovanskih rodovih, ali vsaj pri nas Slovencih!

T. Ime kaže imenje. Pervo ime je tudi pravo. To pa so pozno spoznavati jeli mnogotero razklani slovanski rodovi, in spoznali so za prav še le v sedanjem veku. Po imenu so jeli spoznavati staro svoje imenje, katero si zdaj razni razno lastijo.

U. Sej imajo do tega tudi razne pravice, kolikor je razviditi iz dosedanjih pomenkov.

T. Krepko je bilo deblo samo na sebi, terdne korenine je imelo, in pomagalo mu je v rasti tudi to, da ga niso nagloma pustili vsi, temuč polagoma, in tako se ga poprijemajo sedaj spet polagoma, dokler se ga poprimejo na zadnje vsi, se vé da vsak po svoje.

U. In tako cepijo tudi, kaj ne, vsak po svoje? Eni v

sklad ali precep, eni v za kožo, eni v zavezo, drugi s popkom ali z očesom, spet drugi z nakladom! Kako cepijo pač Slovenci, kdaj so pričeli, in kako se jim kej delo speši?

T. Save, Drave so bregovi,
Kjer se mladi cep gotovi,
V mesto starih so glasovi
Zdaj prišli slovenski novi.

U. Mladi cep je mlada ali nova slovenščina.

T. Kodar bivajo Slovenci, ondod se gotovi mladi cep, in dokler jezik živi, se spreminja. Starajo in zgublajo se mu besede, zginjajo in spreminjajo se njih oblike in premembe, celó na mesto starih glasov prihajajo novi. Da o družih ne govorim, omenim le staroslovenskih nosnikov in polglasnikov, katerih nima vsih nova slovenščina, in jih še zaznamnjati ne more v svoji sedanji pisavi.

U. Očitajo nam, da se je res zeló spremenila, in da ji ni znati, da je bila v tako tesni zvezi z nekdanjo.

T. Kdor vé in zna, koliko uim je preterpela naša slovenščina od spočetja do svojega sedanjega stanú: se temu ne čudi. Čudi pa se, da ni umerla popolnoma, marveč da se je dobro prijela, lepo pomladila, da krepko poganja, cvetè in obeta dokaj blazega sadú. Stara je vez, ki nas veže nerazrušljivo že od starodavnih časov, in ta je — naša govoricca. „Kaj moremo posebno kranjski Slovenci zato“, piše O. Ladislav, „da smo mejaši ali Krajnci, da so nas na kraj potisnili, od naroda — slovenskega — se zato vendar ločili nismo. Le nerazrušljivemu jedru slovenščine gre hvala, da je mnoge uime niso zaterle. Kranjska deželca je cesta v Italijo; pred so derli Rimljani po njej v podonavske okrajine, potem pa drugi narodi v Italijo in teptali po njej. Kaj čuda, da se je marsikaj spremenilo, ali jezik in narod je ostal slovenski kot „monumentum perenne“.

Koristne reči.

Rastlinsko življenje.

Naj imenitnejša barva v rastlinstvu je zelena. Skoz mikroskop se vidi, da se zbira ta barva v podobi soka v majhnih pregradkih (Zellen.) Rastlinoslovec imenuje ta sok: rastlin-

sko-zeleno barvo. Ona je v naj tesnejši zvezi s solncem, tako, da se sme po pravici reči: Brez solnca ni zelenine. Tega se lahko prepričamo, ako ogledujemo v kleti odraščeno zeljišče, in ga primerjamo s takim, ki je na solncu rastle; vidili bomo, da je zaperto zelišče belo rumenkasto, ker mu je solnčne svetlobe primanjkovalo; nasprotno pa vidimo, da to, ki raste na solncu, ima lepo zeleno barvo.

Potrebna hrana rastlin, ilovica, potrebuje 1000 delov vode, da se raztopi. Iz tega se lahko prevede, koliko vode rastline iz zemlje izserkajo, da morejo živeti.

Rastlinstvo je tedaj kakor goba, ki vodo na okrožji zemlje derži. Lahko se tedaj prevede, koliko škode je za okolico, kjer se gozdi sekajo. Že naše vode imajo veliko širji tek, kakor so ga nekdanj imele, ker so gozdi sedaj veliko manji v primeri s prejšnjimi po naši domovini. Slabo je, ako kaka dežela ne more od prejšnjih lepih gozdov pokazati drugega, kot gol, odert kraj, pa ne le samo slabo, tudi škodljivo je, kajti v takem kraji, kjer ni gozdov, veliko raji povodnji razsajajo, kakor v krajih, kateri so z drevesi obraščeni.

Rastline potrebujejo za hrano ogljene kisline, amonijaka in vode. Perva se dobi povsod po zraku; vodo dobivajo rastline iz zemlje, amonijak pa se nareja tam, kjer organska ali živalska materija gnije. Ogljena kislina, ki je iz ogljenca in kiselca, je živalskemu življenju močno škodljiva; rastline pa jo po dnevi zmiraj serkajo po listih, in čistijo tako zrak, da imajo živali tako koristni kislec čist.

Živalsko telo pa diha neprestano ogljeno kislino, in pripravlja tako rastlinam hrano. Ako bi bilo v našem zraku več ogljene kisline, kakor jo je, ne mogle bi živali dihati. Pravijo, da je bilo nekdanj v našem zraku 8 — 9% ogljene kisline; sedaj pa jo je samo 1000. del. Bilo je rastlinstvo rešitelj; zrastle ga je velika množica, in je tako iz zraka, živalskemu življenju tako škodljivo ogljeno kislino poserkalo. Ne moremo tedaj božjo previdnost dovolj hvaliti, da nam je podelila toliko koristnih raslin.

Bogomil Terzinski.

O šolskih spraševanjih na deželi.

Lepše drevesce cvetě in rodi
Na vertu, ko v prosti naravi,
Pa takrat, ko od vsake strani,
Obdelajo v roki ga pravi.

Ako so šolska spraševanja to, kar morajo biti, naj očitno kažejo, kaj so otroci in učitelji med letom storili; to pa se spoznava, če se primerja čas, zmožnost, učenost, izvirajoča iz njihove dobre volje ali pridnosti.

To se pa ne doseže, če se učitelj pri spraševanju skazuje z boljšimi učenci; slabejši so neme osebe, poslušavec sedi na ternji, in dolgi čas pase, in otroci ne spoznajo, da bi to kaj veljalo, kar je zares hvale vredno, ker tisti otroci, kateri naj bolj odgovarjajo, niso med letom naj več storili.

Hvale vredno je le to, kar se učenec nauči, kar razumé, oziroma na čas in pridnost.

Šolska spraševanja bi morala tedaj takošna biti:

1. Pervosednik, nikdar pa učitelj, naj kliče spraševanje, ter naj pri vsakem učencu iz zaznamka pové, kako je bil med letom priden, kako dolgo že v šolo hodi; zakaj, velik razloček je, ali učenec hodi 4 ali 6 let v šolo; učitelj sprašuje to ali uno gradivo, kar mu pervosednik bolj na drobno določi. Tako pa ne bo mogoče, da bi se poslušavci s samim izkazovanjem (paradami) pri spraševanjih dolgočasili, marveč bodo spraševanja prav zanimovale in mikale. ¹⁾

2. Na tej podlagi naj se delijo tudi šolska darila, ne pa po praznih sijajnostih in drugih okolnostih, post., če je učencev oče župan, bogat gostilničar, ali kak poseben fajmoštrov ali

¹⁾ Kar tukaj tirjate, se ima zgoditi med letom, kedar višji gospod šolo ogleduje; očitna spraševanja pa so naj več bolj v ta namen, da se starši in drugi prijatelji šol prepričajo, da so se otroci res kaj naučili. — Kaj bi potem nezvedenci (laien) od šole mislili, ko bi otroci tako ali tako odgovarjali. Previden šolski nadzornik si ne odbira dan spraševanja, da bi šolo pregledoval, marveč pride kakor tat; on je tudi toliko vljuden, da učitelja ne bo rad, če ni v to prisiljen, očitno v zadrego spravljal, kar bi se pa lahko zgodilo, ako bi vedno on učence klical in vprašanja stavil. — Učitelj na deželi je večkrat vesel, da kaj otrok v šolo dobi, on tedaj tiste, ktere ima v šoli, sprašuje in pripravlja za očitno spraševanje. To pa vendar vsaki vé in spozná, da morajo otroci za očitno spraševanje kolikor toliko pripravljeni biti; nazočnost tujih gostov jih osupne, prestrašijo se, in še, kar dobro znajo, bojzljivo pripovedujejo.

To pa vsaki, če je količkaj zveden, precej spozná, ali so otroci na vprašanja vajeni, kakor popkarji, ali pametno in umno podučeni; sicer moramo pa reči, da smo dostikrat pri spraševanjih vidili, kako je šolski ogleda sam učence klical in spraševal, pa tudi učeniku pripuščal, da je potem po svojem spraševal. Povedati pa moramo, da nismo za takošno ravnanje, kjer se učenik očitno na oder postavlja; modri šolski predniki si zato iščejo bolj vgodne prilike. Vredn.

učiteljev znanec ali prijatelj. Tudi to ni prav in se ne sme pripuščati, da bi kdo drugi, post., oče ali boter kakega otroka svojemu ljubljenceku kupoval ali dajal sam ali po učeniku v šoli darila, sicer se pri obdarovanem in tudi pri drugih otrocih zatira ljubezen do pravice in resničnih zaslug; za ves čas življenja se jih prime misel, da veljá le tisti, kdor ima kakšnega prijatelja, — kajti, kar si otrok v šoli zapomni, to si zapomni za svoje življenje — in kedar enkrat odraste in si stan odbere, tudi po tem ravná v svojem življenji; in človeška družba postane potem takošna, kakoršna je v resnici: vsaki si išče prijateljev v višjih krogih; zmožnosti in zasluge so pa le postranska reč; svet se ozira le takrat na nje, kedar se prilegajo vladajoči samovoljnosti. ²⁾

Dobro bi bilo, da bi se tudi nedeljskim učencem in učenkam toda vsakim posebej nagrade delile. ³⁾

Prepričati kmeta, da mu vlada dobro hoče, ko mu veleva otroke v šolo pošiljati, da bi se tù kaj koristnega naučili, naj bi se otrokom, ki se posebno pridno učé, nekaj časa pregledalo, posebno ta čas, kedar jih starši na polji potrebujejo; tudi celó šolsko leto naj bi se jim pregledalo, temveč ker učenci na kmetih niso le kar učenci, kakor po mestih. ⁴⁾

Tudi je na deželi potrebno, da šolski prazniki spadajo v

²⁾ Ne zamerite, gospod pisavec, da vam zopet v besedo segamo!

1. Darila vé bolje učitelj odločevati, kakor šolski ogleda, ki otroka le enkrat vidi. Drugo, kar rečete, je prav imenitno, rekel bi — vestna reč, in če je tehtnica pri zaslugah na obe strani enaka, naj se raji ubožen kakor bogat obdaruje. Primeri se pa dostikrat in prav rado, da so otroci premožnih staršev bolj pridni in vbojgljivi, in ker so bogati, jih ne more učitelj prezirati. — Naj pa učitelj ravná še tako pošteno, zmirom mu bodo še nekteri očitali sebičnost in samopridnost. To je bilo in bode.

2. Šolska darila napačno razdeljena redijo napuh in ošabnost; da si pa vsaki išče pokrovitelja in da v življenji ne razsoja toliko človekova vrednost, kakor pokroviteljeva oseba, je stara resnica, in preiskovanje tega, koliko je šola tù kriva, bi bilo skoraj nečimurno in prazno, dokler bo svet takošen, kakor je sedaj, — zleg tiči globokeje.

Vredn.

³⁾ Kolikor vemo, je to navada po nekterih krajih; pri nas imajo vsako leto rokodelski učenci očitna spraševanja, in na c. k. normalki se pridnim učencem tudi delé za šolska darila hranilne bukvice, v kterih je že nekaj denarjev na učencevo imé zapisanih.

Vredn.

⁴⁾ Starši že tako radi sami odpust otrokom dovolijo, in šola mora dostikrat k temu okó zatisniti; ne bilo bi pa prav, ko bi bilo to veljavno, da pridni prej dokončajo; potem bi hotli vsi starši, da so njih otroci naj bolj pridni. — Šola ni v kazni, ampak v korist; koristi pa ne gre osloboditi vdeleženca.

Vredn.

zimske mesce, t. j. da so mesca grudna in svečana, ker je v goratih krajih dostikrat otrokom ta čas nemogoče, da bi v šolo hodili. ⁵⁾

Kar se pa jezika tiče, je pa brez pogoja gotovo, da bi se kmetom vstrezalo, ako bi se v vsaki šoli na deželi nemško učilo, kakor c. k. vlada zahteva. ⁶⁾ H.

Pervi splošni zbor avstrijskih učiteljev na Dunaji.

Sedaj je na svetu vse živo; snujejo in vstanovljajo se mnogoverstni zbori, shodi in skupščine; od naj mogočnejših vladarjev do naj nižjih stanov vse zboruje, ter zamenjuje svoje svete in misli. Zakaj bi si tedaj tudi ljudski učitelji enkrat ne napravili splošnega zbora, v katerim bi očitno razodevali svoje misli in se posvetovali, kako bi se šolstvo in ž njim tudi učiteljstvo moglo bolje povzdigovati do svojega pravega stanja?

Že pred dvemi leti je nekdo pri Pestalocijevi slovesnosti na Dunaji sprožil misel, da naj bi se poleg »Juristentag-a«, »Architektentag-a«, »Naturforschertag-a« i. t. d. sklical na Dunaj tudi splošni zbor avstrijskih učiteljev. Mnogo se je o tem uganovalo in uganovalo, in še le letos je dunajsko društvo ljudskih učiteljev (»Volksschule«) v seji 7. marca t. l. to reč konečno dognalo, ter je po dovoljenji slavnega c. k. mini-

⁵⁾ Po zimi ne morejo otroci v šolo hoditi, spomladi in poletu pa nočejo, ni ga tedaj vgodnega časa za šolo. (??) Mi pa mislimo, da vsaki šolski prednik je odgovoren za svojo šolo in umé šolski čas tako vrvnati, da otroci morejo v šolo hoditi; tedaj tudi po Gorenskem včasih o velikem delu šola preneha za kakih 14 dni, ker takrat tako otroci ne pridejo v šolo. Kar se tega tiče, je dalje naša misel, da bi bile šolske počitnice za gorensko stran kmetom naj bolj vgodne mesca julija in avgusta, ker ta čas imajo gorenski poljedelci naj več dela, in vse, kar se giblje, pomaga pri delu domá ali na polji. Vredn.

⁶⁾ Kjer sta po dva učitelja na eni šoli in kjer ni število učencev ogromno in kjer otroci redno in pridno v šolo hodijo, je mogoče tudi večje učence podučevati v nemščini, če je treba; kjer pa tega trojnega ni, je nemogoče, in vsaka taka poskušnja je velika potrata zlatega časa; otroci se ne naučé ne nemškega, ne slovenskega. Ali se mar to pravi nemško znati, če post., otrok zná povedati, da se hiša pravi »Haus«, miš pa »Maus«? Ali se bodo mar kmetu telički bolje redili, ali mu bo pšenica bolj bogato plenjala, če bo znal »Redetheile« in po nemški šteti? — Potreba nemškega jezika za človeka, ki ostane na svoji zemlji, in večina ljudi tam umerje, kjer je njih zibelka tekla, je v naši čisto slovenski deželi umetna, in bo skoraj do čistega odpadla, kedar bo pisana beseda resnica postala. — Pametno pa bi bilo, da bi v takih krajih, kakor smo od začetka omenili, zraven čisto slovenske šole, ktera bi bila za vse obligatna, tudi bila prostovoljna nemška šola. Vpraša se pa: V koliko krajih je pa to mogoče? Ljudska šola je prav za prosti stan, in mora bolj segati v nižavo in širjavo kakor na visokost. Ne vemo tedaj, zakaj bi bil nemški jezik kmetu tako potreben, da bi brez njega ne mogel, n. p. žita prodajati pa železa kupovati i. t. d. Vsaki vé, da je človeku dobro, če zna ne samo nemški, temuč tudi drugih živih jezikov, toda ljudska nižja šola se z ptujimi jeziki brez škode za pravo omiko pečati ne more. »Vsaki je sam sebi naj bližnji«.

Vredn.

sterstva 10. jun. t. l. s št. 9261 razpisala prvi splošni zbor avstrijskih učiteljev, in je v ta namen povabila na Dunaj za 5., 6. in 7. dan t. m. vse ljudske učitelje avstrijskega cesarstva. Kdo bi bil mislil, da bo to povabilo tako močno rinilo po vseh šolah bližnjih in tudi celó naj daljnih krajev! Ta glas je šel enako bučnemu zvonjenju iz Štefanovega vélikega zvonika, in je čudovito odmeval v vseh šolskih okrajih vélike Avstrije. Iz vseh krajev — od bližnjih in naj daljnih — so vkup vréli ljudski učitelji, in zbralo se jih k zborovanju ogromno število, blizo 2000, kolikor se jih nihče ni nadjal — res prav čudna moč in prikazen v učiteljskem stanu! Ta učiteljski zbor bi bil gotovo eden naj izverstnejših in sijajniših vseh enakih dosedanjih zborov na Dunaji, ako bi se pri tem zborovanju ne bile prestopile nekatere meje prave prostosti, čez ktere so pa zahajali le nekteri (naj več dunajski) govorniki.

V sredo t. j. 4. t. m. je bil predzbor v dvorani akademičnega gimnazija. Prednik učiteljske družbe »Volksschule«, g. Fr. Bobies, začne zbor ob 6. zvečer. Govoril je prav čvrsto in pozdravljal svoje tovarše učitelje, katerih se jih toliko veliko število zbralo v glavnem mestu avstrijskega cesarstva. Potem je bila volitev pervosednika za véliki učiteljski zbor, za 5., 6. in 7. t. m., za katerega je bil po nekterih prav živih razgovorih g. Fr. Bobies enoglasno izvoljen.

V četrtek, t. j. 5. t. m., je bil véliki zbor zjutraj ob 9. — 1. ure v c. k. véliki dvorani na cesarjevem dvoru (k. k. Redoutensal, Josefsplatz). V tej véliki dvorani se je zbralo blizo 2000 učiteljev raznih národov in ver. Tudi mnogo poslušavcev — naj več šolskih in učiteljskih prijateljev obojnega spola — je radovedno čakalo, da bi se začelo zborovanje. — Starša, g. vodja Köhler, stopi na oder, pozdravlja zbor, in mu kaže prejšnji dan izvoljenega predsednika, g. Fr. Bobies-a, kateri se zahvaljuje za to čast in obeta po svoji moči vse storiti, kar bi bilo na prid in korist temu učiteljskemu zboru. Za podpredsednika sta bila izvoljena g. g. dr. Friderik Körner iz Pešte in Jan. Herrmann, učitelj v realki in državni poslanec iz Warnsdorfa ne Českem. Za perovodje so bili izvoljeni g. g. Mih. Binsdorfer, Juri Ernst, Karl Esselt, Fr. Gallistl, Fr. Heidrich, Ign. Lutzmaier, Karl Steiner in Adalb. Winter (naj več dunajski učitelji).

Potem se oglasi dunajski župan, dr. Zelinka, in pozdravlja zbor v imenu dunajskega mesta, ter pravi, da vidi v tem zboru vzajemno skupščino vseh avstrijskih ljudstev, kar naj bi učitelji v mladinskih sercih lepo gojili; potem zagotavlja, da bode vsaki, koderkoli je prišel, gotovo prijazno sprejet na Dunaji.

Predsednik odpre razpravo o vprašanju: ali je ljudska šola na Avstrijskem to, kar bi imela biti, in če ni, kako bi se dala primerno pre narediti?

Naj pred govori o tem g. Gallistl iz Dunaja. On pravi, da ljudska šola ni to, kar bi imela biti, ker ni vravnovana po duhu časa, in tedaj ne napreduje, temuč gre rakovo pot, ter našteva mnogo (med temi tudi nekaj celó prenapetih in hudo neslanih) vzrokov, zakaj ni ljudska šola to, kar bi imela biti i. t. d.

G. dr. Albr. Lederer, šolski vodja iz Pešte, dokazuje, da so pred vsemi drugimi učitelji, kateri naj bi odkrivali pregreške o osnovi ljudske šole;

oni so zdravniki, kateri poznajo rane, in naj jih tedaj tudi celijo. Cesarica Marija Terezija je ustanovila sedanjo ljudsko šolo. V tistem času je znabititi šola storila to, kar se je od nje tirjalo; a sedaj ni tako. Sedanje življenje tirja več, kakor nekdanje. To, kar tirja sedanje življenje, je naloga sedanje šole. Ako bo ljudska šola res šola za ljudstvo, jo boede tudi ljudstvo čislalo.

G. Leidesdorf, dunajski učitelj, nasvetuje, da naj bi se brez daljne razprave izreklo, da sedanja ljudska šola na Avstrijskem ni to, kar bi imela biti, kar že kaže učiteljska skupščina. Izreče se tako.

G. Binsdorfer iz Dunaja kaže, kako slaba šola tudi zavira splošno materijelno razvitje. Šola mora biti prosta. Da so učitelji premalo izobraženi, niso sami krivi, temuč nauk, v katerem se podučujejo. Govornik potem nasvetuje: a) sklene naj se, da naj se na ustavni poti osnuje šolska postava, b) ogledniki ljudskih šol naj bodo ljudski učitelji, c) učiteljski stan mora imeti zavetje, in naj se tudi o materijelnem oziru primerno prestroji, d) učitelji naj se vdeležujejo pri šolski postavitvi, e) otroci naj hodijo v šolo od 6. do 14. leta, f) učitelji naj se izražujejo po zboljšanih učiteljskih učeliščih, za kar naj se jim dajejo zavodi (stipendije).

G. Dassenbacher iz Hollabrunn-a pravi, da naj bo ljudska šola srenjski zavod. Tudi tirja, da naj se učitelj z nobeno drugo službo ne pečá, kakor s svojo. Da bi otroci do 14. leta v šolo hodili, se mu ne zdi primerno.

G. Soukup iz Dunaja hoče, da bi si šola prosto zbirala in rabila šolske knjige.

G. prof. Kummer iz Dunaja kaže sedanje razmere med ljudskimi in srednjimi šolami, ter pravi, da naj bi imeli ljudski učitelji v šoli ravno tako moč, kakor učitelji srednjih šol.

Potem predsednik za eno četert ure sejo prejenja, in ko jo zopet začne, stopi na oder deželni poglavar spodnje Avstrije, grof Korinski, in nagovori zbor tako le: »Spoštovani gospodje! v imenu vlade vas tu pozdravljam in vam rečem: Dobro došli! Zagotavljam vas, da bo vlada prav pazljivo spremljevala razprave tega učiteljskega zbora in da bo tudi podpirala njegovo splošno prizadetje«.

Te besede so bile sprejete z navdušenimi slavaklici.

G. Leidesdorf nasvetuje, da bi se šola ločila od cerkve, in tudi še celó pravi, da naj bi se iz šole odpravila vsa vnanja oblika različnih ver (Formenzwang der verschiedenen Confessionen). Keršanski nauk ne sme brata zoper brata hujskati, temuč peljati mora do prostosti in do bratovske ljubezni. Šola naj izreja človeka, da bo človek, in človeka za človeka, in naj izobražuje človeka za njegov poklic. *) — Prosto naj se šola razvija

*) „Kakoršen je mož, taka je govorica“, pravi naš pregovor; tako je tudi tukaj: ta dunajski mož modruje tako, kakor sam po svojih okoliščinah razumé; mi po svojih okolnostih razumemo drugače. Prav pa je govoril, ko je djal: „Izobražuj človeka za njegov poklic!“ — Pravi odgojnik dobro vé, kaj je človekov pravi poklic. Vredn.

kot národna šola vsakega posamnega ljudstva; namesto šolskega denarja naj se ustanovi šolski davek. Napravijo naj se odgojilna in podučilna društva.

G. vodja Ochs iz Ogerskega pravi, da naj ljudska šola ima verski nauk; zraven pa naj imajo tudi neduhovni pravico do ljudske šole.

G. vodja Götzel iz Dunaja kaže, da je poglavitna naloga ljudske šole, da se mladina izreja v verski poternosti, in nasvetuje, da naj bi se sestavil odbor iz treh udov različnih ver, ki naj bi se posvetoval o razmerah pri enakih namešanih šolah.

G. vodja A. Dziopinski iz Zajbuša v Galiciji hoče, da naj bi se že enkrat vravnovale vprašanje o jeziku v deželah, kjer je več kakor en ljudski jezik. (Tako smo v postranskem zboru zahtevali tudi Slovenci.)

G. vodja Köhler iz Dunaja terdi, da navadno ljudstvo še ne razumé prav, kaj je prava naloga ljudske šole. Ljudska šola naj izreja krepke značaje, kar pa se more izverševati le po pravi omiki.

G. nadučitelj Tob. Braun iz Stare Bude, pravi, da se raduje, ko vidi lepo seme, ki ga ta véliki učiteljski zbor tako bogato seje; veselí ga, ko je po 40 letnem hrepenjenji doživel ta dan; vendar ena reč ni resnična: ljudska šola ni tako slaba, kakor se sploh graja. Veliko so krivi tudi starši, da šola ni taka, kakor bi mogla biti. Tudi to ni pravo, kar je neki predgovornik (Leidesdorf) govoril o verskih zadevah.

G. vrednik Spitzer iz Dunaja tudi terdi, da naše ljudske šole niso tako slabe, kakor se hoče tù dokazovati; one so precej boljše, kakor toliko hvaljene pruske. Kdor ne verjame, naj gre tje, in naj se sam prepriča.

G. Deinhardt iz Dunaja govori o samostalnosti ljudske šole, nasvetuje prostost v podučevanju in o rabi šolskih knjig.

G. Aleks. Pape iz Bilice tudi govori o samostalnosti ljudske šole.

G. vodja Singer iz Prage tirja učiteljem boljšo plačo.

Konec prve seje ob 1 uri opoldne.

(Dalje prih.)

Dopisi in novice.

Iz pod Ljubelja 10. kimovca. V naši kranjski dekaniji so bila očitna šolska spraševanja po naslednjem redu; 26. vel. serp. v Cerkljah in v Zalogu; 27. v Smeledniku; 28. v Št. Jurji in v Predvoru; 29. v Predosljah; 2. kimovca v Podbrezjah; 3. v Križah in v Naklem in 4. v Šmartnem poleg Kranja.

Ker sem ravno čas imel, sem bil tudi jaz pri treh tukaj omenjenih šolskih skušnjah, da bi se prepričal nekoliko o napredku šolske mladine na kmetih; in res! v obče smem reči, da ljudske šole na deželi napredujejo čedalje bolj in bolj.

V Podbrezjah bilo je 20 dečkov in 36 deklic vpisanih, skupaj tedaj 56 otrok. Naj bolje so se otroci v tej šoli obnesli v kerščanskem nauku, katerega učé č. g. fajmošter in pa v številkanji. Tudi sadjerejo so se otroci v tej šoli učili. — V Križah je bilo

79 dečkov in 90 deklic z nedeljsko šolo vred vpisanih; skupaj tedaj 169. To je gotovo prav lepo število, le škoda, da jih je med letom skoraj polovica izostala. V tej šoli je bil vsak poslušavec vesel, ko je vidil in slišal, kako lepo napreduje njezna mladina. V branji, pisanji in številkani so bili otroci na vse strani prav izverstni, posebno v številkani, pri katerem je pokazal ondašnji učitelj g. Pavel Zorè, da si je prilastil neko posebno metodo, ktere nima vsaki učitelj; pokazal je, da mu je šola res pri sercu in da se tudi on vsestransko izobražuje in lika, da bi s svojim ukom koristil ne le mladini, ampak tudi staršem. Zarad tega pa tudi daje otrokom prav djanske lahke in težke naloge v številkani na pamet, ktere starši skoraj vsaki dan pri svojih domačih poslih potrebujejo. Zraven onega tega pa tudi mladino prav lepo in primerno nravno podučuje in jo pri vsaki priložnosti napeljuje k bogoljubnemu življenju. To je lepo in pohvalno. Le ena beseda je bila, med poslušavci: To je lepo, to je izverstno! — Tudi v kerščanskem nauku so otroci pokazali, da je njihovemu g. katehetu veliko na tem, da bi otroci tudi umeli to, kar se učé iz katekizma. Iz sadjereje so otroci prav dobro in verlo na učiteljeva vprašanja odgovarjali. — V Naklem je bilo 38 dečkov in 45 deklic, skupno tedaj 83 otrok v šolo vpisanih, iz med kterih jih je pa, kakor povsod, tudi tukaj precej lepo število med letom šolo zapustilo. Otroci so pokazali, da so se med letom veliko koristnega naučili in že na obrazu se je bralo g. fajmoštru, g. katehetu in učitelju, da jim je izobraževanje nježne mladine prav gorko pri sercu. Ni ne tedaj res, kakor se je menda od neke strani preč. g. šolskemu svetovavcu v Ljubljano poročalo, da šola v Naklem ne napreduje. Toliko za sedaj, drugopot kaj več. Z Bogom! T.

Iz Ljubljane. Razpis prečastit. tukajšnjega knezoškofijskega konzistorija 26. avg. t. l. s št. $\frac{1016}{228}$ naznanja, da bo letos 24. in 25. t. m. učiteljsko spraševanje, h kteremu se vabijo vsi nastopni učitelji, kteri imajo še spričalo za podučitelja, pa tudi ti, kteri hočejo doseči pripravnost za glavne šole in so že 20 let stari in že naj manj tri leta služijo. Prinesejo naj seboj od okrajnega šolskega ogledništva zapečateno priporočilno pismo, ter naj se s tim oglasé pri vodstvu normalne glavne šole že 23., ali saj pred 8. uro zjutraj 24. t. m.

— V g. Jož. Rud. Milicevi tiskarnici so prišle na svetlo 4. „Tantum ergo“, ki jih je za petje in orgle postavil mestne glavne šole učitelj gosp. Leop. Belar, kteri je že za marsiktero cerkveno in drugo pesem kak lep napev zložil. Te „Tantum ergo“ niso težke, pa vendar prav primerne za večje in tudi manj zmožne cerkvene kore. Prodajajo se po 30 kr. Tudi nekaj iztisov svoje mašne pesmi ima g. skladatelj še na prodaj.

➡ Pridjan je Kazavec št. 5., 2 strani. ➡

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.